

E. A. Saarimaa †

Helmikuun 6. päivänä 1966 siunattiin haudan lepoon Kotikielen Seuran kunniajäsen ja Virittäjän entinen päätoimittaja professori E. A. Saarimaa. Ruumiinsiunauksen toimitti prof. Erkki Kansanaho Johanneksen kirkossa, muistopuheen tässä tilaisuudessa piti prof. Matti Sadeniemi. Vainaja sai viimeisen leposijansa Kulosaaren hautausmaassa. Hautauksen jälkeen pidetyssä muistotilaisuudessa puhuivat mm. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran esimies Martti Rapola ja Kotikielen Seuran esimies Aimo Turunen.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Kotikielen Seura, jotka molemmat olivat E. A. Saarimaille hyvin läheisiä, tunte-

vat suurta kiitollisuutta hänen elämäntyötään kohtaan. Kunnioittaakseen vainajan muistoa pysyvämmin kuin hänen paariensa ääreen lasketuilla kukkasilla nämä seurat ovat perustaneet hänen nimeään kantavan mitalin ja rahaston. Mitalin jakamisesta päättää Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, rahastosta myönnettävistä apurahoista Kotikielen Seura.

Vainajan muistolle pidetyissä puheissa valaistiin hänen laajakantoista työtään eri puolilta. Virittäjä julkaisee seuraavassa professori Matti Sadeniemen, apulaisprofessori Aimo Turusen ja professori Martti Rapolan esittämät muistosanat.

MATTI SADENIEMI

»Kukin meistä mittansa mukaan pyramiidin pystyttää»

Eemil Arvi Saarimaan elämäntyön pyramidi on mittava. Uupumatta hän vuosikymmenien mennessä nosti kiven kiven jälkeen paikalleen — harjakiven vielä vähän ennen kuin hänen kätensä herposi, antaessaan puhtaaksikirjoitettavaksi viimeiset liuskat suurta Aleksis Kiven kielen sanakirjaansa.

Hänelle oli suotu pitkälti täyden työtarmon vuosia, ja hän oli aloittanut varhain. Hänen nimimerkkinsä ilmestyy Virittäjän sivuille 1908, hänen ollessaan toisen vuoden ylioppilas, ja jo seuraavana vuonna Virittäjä julkaisee kymmenkunta hänen artikkeliaan. Ne ovat kirjoittajalleen hyvin tunnusomaisia. Ensimmäiset koskettelevat hänen kotoista Mynämäen murretta: hän poimii sieltä, yleiskielessä käytettäväksi, kansanomaisia käännteitä ja kuvailmauksia. Artikkeleissa on myös kielenarvosteluja, mm. Linnankosken Pakolaisten kielen monivivahteisen ymmärtävä esittely, samoin kielivirhepoimintoja — eräässä on nuorekkaan innokas aloitus: »Törkeästi rääkätään suomen kieltä.» On myös poimintoja uudissanoista, joita hän suositteli käyttöön: mm. sanat *luonnostella*, *sivistyimestö* ja *älymystö*, nykyään jo kielen täyttä omaisuutta.

Näissä nuoren ylioppilaan artikkeleissa on jo selvänä E. A. Saarimaan kielellisen mielenkiinnon suunta, ne viitoittavat hänen tiensä. Huomiot lounaissuomalaisen kansankielen sanoista ja kuvailmauksista johtavat hänen Kiven kielestä suorittamiinsa arvokkaihin selvityksiin — se, mitä me tiedämme Aleksis Kiven kielen kansanomaisista ja kirjallisista lähteistä, on suurimmalta osalta E. A. Saarimaan tutkimusten tulosta.

Mainitussa Linnankosken Pakolaisten kielenarvostelussa ilmenee tyyliintutkijan herkkä korva. Nuori Saarimaa osoittaa jo siinä sitä kielen vivahteiden tajua,

joka on ominaista hänen myöhemmälle toiminnalleen. Siitä löytää mm. seuraavat, yhtä paljon hänen omaa tyyli-ihannettaan kuin Pakolaisia luonnehtivat sanat: »'Pakolaisissa' on kieli yksinkertaista ja liiasta koreilusta vapaata, mutta silti tai ehkäpä juuri sen vuoksi korvia hivelevän kaunistu.» Tämä yksinkertaisen kauneuden ihanne näkyy punaisena lankana hänen myöhemmissäkin tutkielmissaan.

Yleisessä tietoisuudessa E. A. Saarimaa oli ennen muuta oikeakielisyysmies. Hänen Kielenoppaansa on jo vuosikymmenet yhä laajentuneina laitoksina palvelleet ja ohjannut kielenkäyttäjiä. Siitä on tullut kielenvaalintamme koodeksi, jota noudatetaan tai jota vastaan kapinoidaan — huomiotta sitä ei voi jättää kukaan kirjoittaja, joka suhtautuu tehtäväänsä vakavasti. Monesti on nähty, että nuori rabulisti, hyökätessään »kielen kahlitsijoita» vastaan, kuitenkin kirjoittaa polemiikkinsa aivan Kielenoppaan ohjeiden mukaisesti. Se puhdistuminen ja vakautuminen, joka kielenkäytössämme on viime vuosikymmeninä tapahtunut, vapautuminen perinnäisestä kirjallisesta kielestä, joka paljolta oli vain ruotsia suomalaisin sanoin, se on suurelta osalta juuri E. A. Saarimaan väsymättömän toiminnan ansiota. Teoksillaan ja sadoilla artikkeleillaan hän on vaikuttanut siihen enemmän kuin kukaan muu. Nykysuomen sanakirjan neuvottelukunnan puheenjohtajana sekä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kieli-valiokunnan ja Suomen Akatemian kieli-lautakunnan jäsenenä hän on ollut merkittäväällä tavalla luomassa niitä normeja, joiden mukaan kielenkäyttömme nykyään ohjautuu.

Tämä kaikki, joka on nostanut E. A. Saarimaa yleisessä tietoisuudessa kielenvaalintamme Nestoriksi ja joka jo paljoudeltaankin riittäisi miehen elämäntyöksi, oli kuitenkin hänelle vain harrastustyötä, antaumuksella ja taidolla suori-

tettua. Opetus oli hänen ammattinsa, ja suomen kielen lehtorina ja yliopettajana hän vuosikymmenien aikana kylvi oppilaihinsa ja tuleviin äidinkielen opettajiin omaa innostustaan, laajoja tietoaan, avaraa humanismiaan. Oppilaidensa kautta hän edelleen opettaa.

Michen toiminta voidaan jakaa eri lohkoihin — voidaan puhua E. A. Saari-
maasta tyyllintutkijana, oikeakielisyysmiehenä, opettajana. Kuitenkin kaikki vaikuttaa kaikkeen. Kieli ja tyyli ovat yhtä, kielivirheet ja kieliansiot ovat tyyli-
virheitä ja tyyliansioita, eikä kirjallinen tyyli voi saada muita ilmentymiä kuin

kielellisiä. Äidinkielen opettaja on myös oikeakielisyysmies ja tyyllintutkija, ja kaikki kielenvaalinta on samalla opetusta. Nämä E. A. Saarimaan toiminnan eri puolet tukivat ja täydensivät toisiinsa, kietoutuivat toisiinsa, olivat yhtä. Takana oli aina sama elämäntyönsä pyramidin rakentaja, maalaispoika ja grand seigneur, kielitaitoinen äidinkielenopettaja, lämminsydäminen taistelija, harmoninen persoonallisuus E. A. Saari-
maa.

Me kiitämme tyyllintutkijaa, oikeakielisyysmiehestä, opettajaa. Me kaipaamme ihmistä ja ystävää.

AIMO TURUNEN

E. A. Saarimaa suoritti omalla ammattialallaan, äidinkielen opettajana ja uuden opettajapolven kasvattajana, huomattavan elämäntyön. Hän oli persoonallisuudeltaan niin ehyt ja aito, että mitä hän teki, sen hän teki antaumuksellisesti, koko rehdin olemuksensa voimalla. Kielenvaalija ja tyyllintutkija, uutta etsivä ja virikkeitä sytyttävä hän oli myös opettajanpöydän takana tai auskultanttien konferenssin puheenjohtajan paikalla. Hänen oppituntinsa olivat odotettuja ja usein myös yllättäviä. Me, hänen entiset auskultanttinsa, emme varsinkaan keski- ja yläasteiden oppitunneille mennessämme aina etukäteen tienneet, mistä tunti alkaisi ja mihin se päättyisi. Opettajalla saattoi olla mukanaan lehtileikkeitä tai pikakirjoitusmuistiinpanoja, jotka sisälsivät tuoreita havaintoja kielestä ja tyylistä. Ne otettiin tunnin alussa käsiteltäviksi — pedagogisesti hyvässä järjestyksessä, aina johonkin opetustavoitteeseen pyrkien. Oppilaat saatettiin näin elävään kosketukseen tuoreen ilmaisun kanssa, ja he oppivat — niin saatamme uskoa — oikealla tavalla tekemään havaintoja kuulemastaan ja lukemastaan. Tätä tavoitetta ei

meillä eikä tietääkseni muuallakaan ollut virallisissa oppiennätyksissä vielä 1930-luvulla painokkaasti esitetty. Nyt asia on toinen. Kielen havainnointi, *språkiakttagelser*, *Sprachbetrachtung*, *Observation of current usage*, on kaikkialla äidinkielen kouluopetuksen avainsanoja. Se on lähtökohta, joka antaa mahdollisuudet opetuksen suorittamiseen siten, että opetettavat saavat pysyväksi ohjeekseen ja esikuvakseen kielen sellaisena kuin se kunkin ajankohtana parhaimmillaan esiintyy: kehittyvänä, rikastuvana ja uudistuvana. Opettajan persoona jää välittäjän asemaan, joka sekin on arvokas. 1930-luvun opetusoloissa E. A. Saarimaan joskus rohkeilta tuntuneet poikkeamiset koulukurssien säännönmukaisesta etenemisestä olivat virkistäviä uuden kehityksen merkkejä.

Varsin tuore pedagoginen ote tuli näkyviin myös ala-asteen oppitunneilla erityisesti suullisen esitystaidon ohjaamisessa ja harjoittamisessa. Tämän opetuksen alan oli tietoisesti kehitettäväksi äidinkielen opetuksen häarautumaksi tuonut meille professori, kouluneuvos Gunnar Sarva 1920-vuoden paikkeilla. E. A. Saarimaan työssä tämän opetuksen